

DŽAMIJE, MEKTEBI I MEZARISTANI NA PODRUČJU DŽEMATA GORNJA LUKAVICA

Seudin SELIĆ

UDK 726.2(497.6 Živinice)

SAŽETAK: Ovaj rad govori o džematu Gornja Lukavica na području međžlisa Živinice koji svoju tradiciju čuva i prenosi većinom usmenim putem sa generacije na generaciju. O nastanku, razvoju i životu ovog džemata nema mnogo pisanih izvora, a nije poznato ni da je historija džemata i njegove tradicije bila predmetom sistematskog istraživanja. Džemat Gornja Lukavica je sa svojim vjerskim objektima odigrao veliku ulogu u obrazovanju i opismenjavanju ovog dijela međžlisa. Na ovom području nije bilo visokih škola, tako da su mektebi pružali osnovno obrazovanje kojim su se u to vrijeme zadovoljavali učenici. Koliku ulogu je mektebi ibtidaijja imala, u opismenjavanju i stjecanju vjerskog znanja, govori podatak da je u narodu nazvana "Medresa" a polaznici vjerske pouke i danas govore da idu u medresu. Pred kraj Osmanlijskog prisustva u Bosni i Hercegovini, zbog brojnosti a i teškog odlaska u Džebare na džumu namaz, počinju aktivnosti na gradnji skromne džamije koja se sada naziva Stara džamija.

Ključne riječi: Mekteb, džamija, mezaristani, vjersko obrazovanje, džemat, Gornja Lukavica

1. Uvod

O historiji džemata i vjerskih objekata u Gornjoj Lukavici postoji veoma malo pisanih izvora. Zbog toga se u radu pored pisanih izvora korištena kazivanja starijih osoba kao i arhivom džemata.

O historiji džemata najviše informacija smo dobili iz kazivanja Selić Emina koji je gotovo čitav svoj životni vijek proživio u blizini džamije. Njegova kuća se nalazi preko puta džamije pa je vjerovatno zbog toga i imao mnoštvo uspomena, vezanih za džamiju i mekteb, a i njegov djed je neko vrijeme bio imam u džematu. On je bio dugogodišnji mutevelija džemata Gornja Lukavica. Pored njegovih predanja korištena su i kazivanja sadašnjeg imama u džematu,

Teufik ef. Hodžića, Huse Đogića (penzionisanog vjerskog službenika), a najčešća spominjana imena u kazivanjima su: Ahmet Ramić, Salih Selić, Meho Sarajlić, Hamza Ramić, Šaban Halilović, Rasim Selimović, Osman Selimović.

Prije gradnje džamije muslimani sa ovih krajeva su išli u selo Džebare na džumu i bajram namaz te su tom prilikom prelazili oko osam kilometara u jednom smjeru. Tokom mjeseca ramazana za klanjanje teravijah-namaza ali i za pouku djece tokom čitave godine koristio se mekteb koji je bio smješten na Kršu. Nakon što se broj džematlija vremenom povećao odlučili su se na gradnju džamije. Džamija je skromne izrade manjih dimenzija sa trijemom i drvenom münarom. Ubrzo nakon gradnje džamije

i mekteb je premješten u harem te je napravljena i imamska kuća.

Džemat Gornja Lukavica ima četiri aktivna mezaristana i nekoliko neaktivnih mezaristana. Najveći mezaristan je u haremu džamije koji je formiran odmah nakon gradnje džamije. Pored savremenih nišana u mezaristanima se nalaze i nišani iz osmanskog perioda te jedan šehidski nišan.

2. Kratak historijat džemata Gornja Lukavica

Džemat Gornja Lukavica je udaljen 10-tak kilometara od centra općine Živinice. Pripada međžlisu IZ Živinice i jedan je od srednje brojnih džemata. Na području ovog džemata nije vršeno sistemsko istraživanje tako da se o historiji ovog džemata,

njenih stanovnika i vjerskih objekata zna veoma malo. Za neke porodice se tvrdi da su starosjedioci a za pojedine da su se doselili u drugoj polovini XVII stoljeća.

Po dolasku Osmanlija stanovništvo je prihvatilo islam tako da je na području Gornje Lukavice oko 1800. godine bilo 27 kuća u kojima je živjelo oko 200 stanovnika muslimana. Gornja Lukavica se kao zasebno naselje spominje u Austro-ugarskim popisima stanovništva tako da je 1885. godine brojala 54 kuće i 283 stanovnika (Đogić, 2007).

Zbog načina života gotovo da i nije postojala velika potreba za masovnim obrazovanjem. Osnovno obrazovanje se odvijalo uglavnom kroz vjerske institucije, gdje se znanje stjecalo u mektebima. Izvjestan napredak u području obrazovanja uočen je izgradnjom džamije 1879. godine, a posebno izgradnjom mekteba zvanog "medresa" 1912. godine.

Vjerske aktivnosti prije gradnje džamije su obavljane u mektebu na lokaciji ispod Krša a džumanamaz i bajram-namazi su klanjani u Džebarskoj džamiji, koja je šumskim putem udaljena oko 8 km. Od gradnje džamije imamsku dužnost su obavljali imami mještani kao što je i današnji imam.

Posebno obilježje džemata Gornja Lukavica u povijesti je bila "Toplička dova pod lipom". Na dovi su se okupljali muslimani šireg područja sjeveroistočne Bosne. Povorke sa učenicima na izvorište Toplice su kretale iz obližnjih mjesta učeći Lutfi dovu a ostali su nakon svakog bejta u glas vikali AMIN. Ova dova se više ne obavlja a i vrelo Toplice je odvedeno za potrebe vodovoda Živinica, Tuzle i Lukavca kao i okolnih mjesnih zajednica tako da je od izvorišta ostao samo jedan potocić.

Na području džemata se nalazi i nekropola stećaka koja je brojala 53 stećka (Bešlagić, 1971). Mnogi od tih stećaka su od strane neodgovornih osoba uništeni ili oštećeni pa ih danas ne postoji toliko.

Dokaz da je Gornja Lukavica bila naseljena i u osmanskom periodu

su mezari i nišani koji su ispisani i ornamentisani. Njihova starost (oko 200 godina) ukazuje nam na stalnu naseljenost u ovom području u vrijeme osmanske vlasti.

3. Džamije

3.1. Stara džamija

Na samom kraju osmanske vladavine na ovim prostorima počinju aktivnosti na gradnji džamije. Njena gradnja je završena 1297. hidžretske godine (1879./1880. godine) zbog povećanja broja stanovnika Gornje Lukavice izgrađena je džamija u Lijehama. Dokaz o vremenu njene gradnje se nalazi uklesan na drvenom stubu pored ulaznih vrata džamije. Organizatori gradnje džamije su bili Halilović h. Hamza i njegov sin Mehmed te Selimović Osman iz Svojata koji je u to vrijeme bio mutevelija džemata. U vrijeme gradnje džamije MZ Svojat je pripadala džematu Gornja Lukavica.

Izbor lokacije za džamiju odabrali su nadležni Islamske zajednice iz Tuzle. Prolazeći kroz selo došli su do parcele smještene između dva čista šumska potoka. Prema kazivanjima tada su osjetili izuzetno lijep i prijatan miris i prirodni ambijent. Vjerujući da je to Božija mudrost odlučili su da se tu sagradi džamija. Majstori koji su gradili džamiju bili su Jurić Pavo i Juro iz Pasjače, Nevrenče kod Đurđevika (Đogić, 2007). Prema kazivanjima prilikom izgradnje džamije ponestalo je sredstava pa se stalo sa gradnjom džamije. Nakon što se počelo pričati o prestanku gradnje jedan čovjek je otišao majstorima i rekao im da nastave sa poslovima i da dovrše gradnju a neko će platiti. Majstori su završili gradnju džamije i bili su isplaćeni a da niko nije bio potpuno siguran ko je isplatio ostatak sredstava majstorima.

Harem džamije se nalazi povrh sela, na uzbrdici smještenoj između dva potoka koji izvire ispod planine Jasićak. Ta dva potoka se spajaju ispod džamije na udaljenosti od oko 150 metara. Na dvije strane harema se nalaze ravni smještene pored potoka.

Na zapadnoj strani meraja se zove Muška ravan a na istočnoj Ženska ravan. Ubrzo poslije gradnje džamije u haremu je bio formiran i mezaristan.

Po osnovnoj koncepciji džamija u Gornjoj Lukavici pripada tipu jednodimenzionalnih džamija sa drvenom munarom. Prostorni oblik obuhvata trijem sa sofama i glavni prostor za molitvu. Temelj džamije je urađen od kamena, a zidovi debljine 60 cm od sedre, zidovi su sa obje strane bili omalterisani sedrenim pijeskom miješanim sa krečom. Džamija sa svake strane ima po četiri drvena prozora dimenzija 100x60 cm, a sa vanjske strane željezne demire. Pošto je džamija pravljena u blagoj uzbrdici na ulazu u džamiju se nalaze stepenice.

Sa ulazne strane džamije je drveni trijem širine 2.5 metra sa dvije sofe. Na desnoj sofi se nalaze stepenice koje vode na vanjski mahfil. Vanjski mahfil stoji na osam stubova i proteže se cijelom širinom džamije. Trijem je u prvobitnoj verziji bio otvorenog tipa sa ogradom ali je kasnije ograđen daskom ali je ostavljen otvor na vrhu visine 40 cm pri čemu se sa unutrašnje strane zadržala ograda. Sa vanjskog mahfila dalje vode stepenice pod krov džamije a odatle na munaru. Na sredini džamije se nalaze vrata za ulaz na mahfil.

Unutarnje dimenzije osnove džamije su 6x6 metara. Na prednjoj strani džamije nalazi se mihrab bez posebnih ukrasa koji je udubljen u zid. Minber je od drveta postavljen desno od mihraba i jednostavne izrade sa 7 stepenica. Čurs je kvadratnog oblika i smješten je lijevo od mihraba. Mahfil u unutrašnjosti džamije, kao i vanjski, je imao ulogu povećanju prostora za klanjanje. Mahfil je širine 2 metra, formiran duž tri zida i na desnoj strani ima prošireno mjesto za mujezina. Mahfil je do skora stajao bez stubova pa je u skorije vrijeme ugrađen stub da bi držao mahfil. Pod džamije je od drveta a plafon je opkovan šašavcima.

Krov je četverovodni, drvene konstrukcije pokriven šindrom. Munara je drvena a njena osnova je pričvršćena u krovnu konstrukciju. Osnovu munare čine centralni stub i osam okolnih

stubova koji čine osmougaonu munaru obloženu daskom, a na koju se penje drvenim spiralnim stepenicama. Na njenom vrhu se širi zatvorena šerefa sa osam otvora, visine 1,5 metara, a pokrivena je limom koji se na vrhu završava bakarno-kalajisanim alemom. Visina munare od zemlje je 10 metara.

Vjerski obredi u ovoj džamiji su aktivno obavljani sve do 1994. godine. U tom periodu na džamiji su vršene periodične popravke koje su bile nužne. Godine 1968. Gornja Lukavica je elektrificirana pa je i u džamiju uvedena električna energija i kompletna instalacija.

Godine 2001. je pokrenuta akcija za renoviranje džamije zbog njene oronulosti. Prilikom renoviranja zadržan je identičan izgled džamije, a korištenjem savremenih građevinskih materijala njen životni vijek je značajno produžen. Pri renoviranju je zadržana osnova konstrukcije, a omalterisana je riječnim pijeskom miješanim sa cementom i urađenom fasadom. Unutarnji izgled je zadržan, minber je sačuvan, a sve drvene konstrukcije osim krova, mahfila i unutarnjih vrata su zamijenjene novim. Umjesto poda izbetonirana je ploča, a na plafonu umjesto šašavaca je pokovana lamperija. Unutar trijema, na lijevoj sofi, je urađena abdesthana koja je priključena na vodovodnu mrežu. Rekonstruisana je i elektro instalacija i postavljen razglasni uređaj.

Danas ovu džamiju u Gornjoj Lukavici svi nazivaju "Stara džamija" a u njoj se obavljaju obredi tokom mjeseca ramazana. Džamija se takođe koristi prilikom obavljanja dženaza te se tom prilikom u njoj uči tevhid i klanja namaz koji nastupa.

3.2. Nova džamija

Zbog nedostatka prostora u sklopu stare džamije džematlije na čelu sa tadašnjim imamom, Derviš ef. Đogićem, odlučuju da započnu akciju izgradnje džamije koja će zadovoljiti sve potrebe mnogo brojnijeg džemata. Izgradnja je započeta 1989. godine, nakon što je Salih Selić uvakufio njivu od 2 duluma u centru sela. Svečanost polaganja kamena temeljca je održana

28.04.1991. godine a zbog agresije na Bosnu i Hercegovinu gradnja je bila obustavljena. Izgradnja džamije bez munare je završena 20.08.1994. godine, te je puštena u rad. Finalni dovršetak radova i izgradnja munare su započeti 1998. godine da bi 22.08.1999. godine bila i svečano otvorena. Džamija u osnovi ima dimenzije 13x15 metara sa dodatnim predulazom širine 2.5 metara a izgrađena je u tri etaže. U suterenu se nalazi abdesthana, gasulhana, kotlovnica i ostava. U prizemlju džamije je prostor za klanjanje i kancelarija za imama. Na mahfilu je pored prostora za klanjanje i učionica za vjersku pouku.

Džamija je betonske konstrukcije, a zidovi su od cigle, pokrivena je kupolom koja je obložena bakrom, a sa vanjske strane je urađena fasada. Minber, čurs i ograde na mahfilu i stepenicama, kao i stolarija su od drveta a rad domaćih majstora Alje i Sejfe Hodžića. Džamija posjeduje savremeno urađene elektro i signalne instalacije, sa unutrašnjim i vanjskim razglasom, te vodoinstalacije i grijanje na lož ulje.

4. Mektebi

Prvi vjerski objekat na području džemata je izgrađen početkom XIX stoljeća. Bio je to mekteb u podnožju zaseoka Krš a aktivan je bio do oko 1900. godine. U njemu se obavljala vjerska pouka i ramazanske aktivnosti, a na džumu namaz i na bajram namaz se išlo u Džebare. Mekteb je bio dimenzija 7x4 metra, visine 2 metra. Osnova je bila od hrastovih direka, ispuna od šepera, a bio je oblijepljen zemljom i pokriven šindrom. Imao je 4 prozora na svakoj strani po jedan, i jedna vrata. Parcela vakufske zemlje na kojoj je bio izgrađen mekteb danas nosi naziv Mehtefište.

Nakon nekoliko godina od gradnje džamije odlučeno je da se mekteb izmjesti u blizini džamije. Oko 1900. godine mekteb sa Krša je srušen i premješten u harem džamije. Mekteb je služio uglavnom za izvođenje vjerske pouke a za vrijeme Prvog i Drugog svjetskog rata služio je za prihvata

muhadžira koji su ovdje dolazili. Mekteb je srušen 1951. godine.

Godine 1912. u haremu džamije pored starog mekteba izgrađen je novi mekteb koji će kasnije biti prozvan "Medresa". Mekteb je bio veličine 8x10 metara, na sprat sa dvije učionice, abdesthanom i predulazom koji je bio urađen kao natkrivena veranda. U tavanskom prostoru su bile izgrađene sobe u kojima se stanovalo.

Kraće vrijeme nakon Drugog svjetskog rata kada je vjerska pouka bila zabranjena, izvodila se školska nastava. Tokom posljednjeg rata jednu godinu mekteb je imao dvostruku ulogu, radnim danima je bio osnovna škola a vikendom je služio kao mekteb. Temelj i zidovi su bili izgrađeni od kamena a čardak je bio urađen šeperom. Krovna konstrukcija je bila drvena i pokrivena crijepom.

Zbog ruševnog stanja mekteb je srušen 2001. godine, kada je renovirana džamija. Na mjestu gdje je bio mekteb zvani Medresa, 26.11.2003. godine, zbog sjećanja na njega otkriveno je spomen obilježje sa godinom gradnje i godinom rušenja. Na spomen obilježju je u obliku otvorene knjige postavljena mermerna ploča na kojoj je ispisan prvi ajet sure IKRE'.

Suljkić (2007) koji je pisao o ovom mektebu i muallimu Selimoviću kaže: "U ovoj mektebi ibtidaiji, pored kur'anskog hurufata koji je u ovoj ibtidaiji bio temeljito učen učila se i arebica. Kur'an je tako precizno učen da sam ja sa tim znanjem Kur'ana u Behrambegovoj i Gazi Husrevbegovoj medresi dobivao ocjenu 5, a nisam nikada imao naročitog glasa i mekama."

Pored redovne nastave muallim Selimović je svoje đake podučavao učenju turskog mevluda, obavljanju teravije, klanjanju džume, lijepom mekamu. Imao je svoje asistente, softbaše, koji su ga mijenjali pa su kasnije obučeni tim disciplinama u pojedinim mjestima klanjali teravih namaze i vršili imamske dužnosti. Tokom pohađanja mekteba svaki polaznik je imao knjižicu u koju su bile unošene ocjene. Zbog toga ali i zbog pojedinih učenika koji su dolazili u ovaj mekteb iz udaljenijih

mjesta, narod je ovu mektebi ibt-daiju prozvao Medresa.

U periodu između dva svjetska rata kao sastavni dio uz vjerske objekte, bila je izgrađena vakufska kuća u kojoj je živio muallim h. Rasim ef. Selimović. U prizemlju je bio njegov dućan, a na spratu sobe u kojima je stanovao. Kuća je srušena 1946. godine.

5. Mezaristani

S obzirom na to da je stanovništvo Gornje Lukavice isključivo muslimansko i mezarja su muslimanska. Ukupno ima 9 mezaristana a danas su aktivna sljedeća:

Zbjeg – ovaj mezaristan je u sklopu harema džamije i površine je oko 5 duluma. Evidentirano je nekoliko mezara iz osmanskog perioda sa kamenim nišanima od kojih većina sa turbanom, te natpisima koji su teško čitljivi i ornamentima. U sklopu ovog mezaristana je i jedan šehitski nišan. U ovom mezaristanu se kopaju porodice Đogić, Halilović, Tursunović, Selić, Kuljić, Bećirović, Čehajić, Mujić, Sarajlić, Ramić, Hodžić i Agić.

Heričko mezarje – ovaj mezaristan se nalazi u zaseoku Here i površine je 3 duluma, Takođe su prisutni nišani iz osmanskog perioda sa dosta oštećenih nišana. Ovdje se kopaju porodice Bajrić, Fejzić i Sinanović.

Lastavičko mezarje – ovaj mezaristan se nalazi iznad zaseoka Lastavice i površine je 4 duluma. Uočava se nekoliko mezara iz osmanskog perioda, te manji broj oštećenih nišana. Ovdje se kopaju porodice Kadrić, Aljić, Zehinović, Mujić i Salkanović.

Rebilo – ovaj mezaristan se nalazi između zaseoka Lastavice i Šibovi, površine je 5 duluma. U ovom mezaristanu se kopaju porodice Salkanović i Aljić.

Pored ovih postoji i nekoliko mezaristana koji više nisu aktivni. To su:

Tursunovičko mezarje – površine 0,5 duluma u zaseoku Tursunovići, gdje su se kopali umrli istoimene porodice, a zbog potpunosti više nije aktivno.

Kuljansko mezarje – na južnom kraju zaseoka Kuljan a površine je

0.5 duluma. Zbog potpunosti više nije aktivno a u njemu su se kopali merhumi od porodica Čehajić, Kuljić i Halilović.

Selmani – na istoimenom lokalitetu iznad zaseoka Ulice površine 1 dulum. U ovom mezaristanu su nišani iz osmanskog perioda.

Lazina – ovaj mezaristan se nalazi u blizini mezaristana Selmani koje je takođe iz osmanskog perioda.

Pored ovih mezaristana postoji na području Kuljana mezaristan koji nije ograđen i još par pojedinačnih mezara iz osmanskog vremena. Mezaristan na Kuljanima se sastoji od 9 mezara iz osmanskog perioda a priča se da su tu pokopani 9 braće Deronjića.

Zbog neodgovornog ponašanja pojedinih osoba veliki broj starih nišana je uništen ili premješten. Mezaristani se redovno uređuju dobrovoljnim prilogom džematlija.

6. Imami i muallimi

Ono što je specifično za džemat jeste da su imamsku dužnost gotovo cijelo vrijeme obavljali mjesni imami. Svi su oni osim ef. Begića i ef. Selimovića rođeni i živjeli u Gornjoj Lukavici.

- Kako navodi Suljkić (2007) prvi imam novosagrađene džamije bio je Memiš ef. Čehajić iz Gornje Lukavice zvani Hodža Čehaja koji je dužnost imama obavljao do svoje smrti. Ne zna se gdje je stjecao znanje ali se prenosi da je bio veoma sposoban imam i vaiz. Umro je 1910. godine i ukopan je u mezaristanu pored Stare džamije.
- Kraće vrijeme, oko 3 godine, imam je bio Emin ef. Selić. Medresu je učio u Tuzli a bio je trgovac i imao dućan u svojoj kući u blizini džamije. Ukopan je u haremu Stare džamije.
- Poslije je, veoma kratko vrijeme, dužnost imama obavljao Osman ef. Tursunović. Bio je poznat kao Hodža Džindo imamsku dužnost je obavljao od 1913. do 1914. godine.
- Redžep ef. Halilović je dužnost imama obavljao od 1914. pa sve do

svoje smrti 1954. godine. Rođen je 1892. godine, završio je medresu u Tuzli i slovio kao veliki alim i poznavalac arapskog i turskog jezika. Ukopan je u mezaristan u haremu Stare džamije.

- Uporedo sa Redžep ef. od 1916. godine ulogu muallima u mektebu "Medresa" obavljao je Rasim ef. Selimović. Rođen je 1892. godine a završio je Gazi Husrevbegovu medresu i Darul-muallimin u Sarajevu. Rasim se spominje kao sposoban alim a posebno muallim koji je u ovom džematu radio do 1947. godine kada odlazi na mjesto imama Džebarske džamije. Umro je 1980. godine i po ličnoj želji je ukopan u mezaristanu ispred Stare džamije.
- Poslije smrti Redžep ef. na mjesto imama dolazi Rasim ef. Agić svima poznat kao Hadžija Agić. Bio je imam i muallim u selu sve do svoje smrti 1980. godine. Svoje prvo znanje je stekao pred ef. Selimovićem a imamski ispit je položio 1947. godine. Bio je sposoban muallim te su na vjersku pouku kod njega dolazila djeca iz 10-tak okolnih sela. Zbog svoga zalaganja nagrađen je 1976. godine od strane predsjednika Starješinstva IZ-e za Bosnu i Hercegovinu. Ukopan je u mezaristanu kod Stare džamije.
- Hadžiju Agića je naslijedio Derviš ef. Đogić koji je funkciju imama obavljao do 1991. godine. Rođen je 1958. godine, svoja prva znanja u vjeri je stekao pred ef. Agićem a Gazi Husrevbegovu medresu je završio 1978. godine. Umro je 2009. godine i ukopan je u mezaristanu iznad Stare džamije.
- U toku 1991. godine, dva mjeseca, dužnost imama je obavljao hafiz Esnaf ef. Begić iz Gornjih Dubrava.
- Godine 1991. na mjesto imama džemata dolazi sadašnji imam i muallim Teufik ef. Hodžić. Rođen je 1970. godine a Gazi Husrevbegovu medresu je upisao 1985. godine. Kratko vrijeme je radio u Kruševici kod Lukavca a zatim dolazi za imama ovog džemata.

7. Zaključak

Vjerski objekti na području džemata Gornja Lukavica nisu bili brojni niti neke velike arhitektonske vrijednosti ali svi oni su odigrali značajnu ulogu u obrazovanju. Džamija koja je napravljena 1879. godine služila je, a i danas povremeno služi svojoj svrsi.

Nakon svečanog otvorenja nove džamije 1998. godine počelo se razmišljati o renoviranju Stare džamije.

Džamija je renovirana 2001. godine gdje se nastojao zadržati prvobitni izgled.

Pored džamije u džematu su bila i dva mekteba. Mekteb na Kršu koji je sagrađen početkom XIX stoljeća a kasnije premješten u harem džamije i mektebi ibtidaijja koja je sagrađena 1912. godine. Oba mekteba su porušena a na mjestu mektebi ibtidaijje je postavljeno spomen obilježje. Zbog

predanosti poslu pojedinih muallima mektebi ibtidaijja je u narodu poznata kao medresa. Nažalost, na ovom području su zauvijek izgubljeni nišani s mezarja u Gornjoj Lukavici, tradicionalna Toplička dova i zgrada mektebi ibtidaijje. Oni mezaristani koji su se sačuvali do naših dana stanovnici nastoje sačuvati potonjim generacijama a na mjestu mektebi ibtidaijje je napravljeno spomen obilježje.

Izvori i literatura

Objavljeni izvori:

- Bećiragić, Medžida, *Džamije sa drvenim munarama u Bosni i Hercegovini*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1990.
- Bešlagić, Šefik, *Steći, Kataloško-topografski pregled*, Sarajevo, Veselin Masleša, 1971.
- Suljkić, Ibni Hasan, "Dova na Toplici", *Islamska misao*, br. 74, februar 1985.
- Suljkić, Hifzija, *Islamska baština u Bosni i Hercegovini i njenoj okolini (sabrani*

tekstovi), Tuzla, BMG, Bosanska medijske grupa, 2007.

Suljkić, Hifzija, "Mektebi ibtidaijja kao "MEDRESA" u Gornjoj Lukavici", *Hikmet*, br.2, februar 1996.

Neobjavljeni izvori:

Arhiva džemata Gornja Lukavica
Đogić Senad, Gornja Lukavica – Antropogeografske i etnološke odlike,

diplomski rad, Prirodno – matematički fakultet, Tuzla, 2007.

Prema kazivanjima Emina Selića (1926.-2004.) dugogodišnjeg mutevelije u džematu Gornja Lukavica, sadašnjeg imama Teufika ef. Hodžića, Huse Đogića (penzionisanog vjerskog službenika) a na osnovu kazivanja Ahmeta Ramića, Saliha Selića, Mehe Sarajlića, Hamze Ramića, Šabana Halilovića i dr.

الموجز

المساجد والكتاتيب والمقابر في منطقة جماعة مسجد غورنيا لوكافيتسا

سعودين سيليتش

يتحدث هذا العمل عن جماعة مسجد تابعة لمجلس المشيخة الإسلامية في جيفينيتسا، والتي تحافظ على تقاليدھا وتتناقلھا شفھيا من جيل إلى جيل. ولم تجر حتى اليوم أي دراسة منهجية، لذا لا يوجد الكثير من البيانات المكتوبة عن نشأة جماعة المسجد هذه ونموھا والحياة فيها. لقد لعبت جماعة مسجد غورنيا لوكافيتسا بما تمتلكه من مبان دينية دورا كبيرا في تعليم أبناء المنطقة ومحو الأمية، حيث لم تعرف هذه المنطقة وجود مدارس متقدمة، فكانت الكتاتيب تقدم التعليم الأساسي الذي كان يلبي حاجة التلاميذ في ذلك العصر. وكان للمكتب الابتدائي دور كبير في محو الأمية واكتساب المعارف الدينية، ويشهد على ذلك أن ذلك الكتاب كان معروفا بين الناس بالمدرسة، وما زال تلاميذ الكتاب يقولون اليوم أنهم يذهبون إلى المدرسة. وقبل نهاية الوجود العثماني في البوسنة والمهرسك، ونظرا لكثرة العدد وصعوبة الذهاب إلى قرية جبارة لأداء صلاة الجمعة، بدأت النشاطات لبناء مسجد متواضع، والذي يسمى اليوم بالجامع القديم.

الكلمات الرئيسية: الكتاب، المسجد، المقابر، التعليم الديني، جماعة المسجد، غورنيا لوكافيتسا.

Summary

MOSQUES, MAKTABS AND MAZARISTANS IN GORNJA LUKAVICA

Seudin Selić

This article relates about a jamaat in Živinice majlis and their tradition that is preserved and passed from generation to generation. There is not much written data about development and life of this jamaat, as until now no systematic research has been carried out in this regard. Jamaat Gornja Lukavica has had a significant role in education of a part of this majlis. This area had no institutions for higher education, thus mactabs were offering a primary education that could satisfy the students in those times. The role and significance of maktabi ibtidaiyya in literateness and religious education in the area is best noted in the fact that it is still referred to as "Madrasa" amongst the people. By the end of the Ottomans presence in Bosnia and Herzegovina, due to a growing of the number of believers and the difficulties in traveling to Džebare for offering Jumah salah, a small modest mosque was constructed now known as the Old Mosque (Stara džamija).

Key words: Maktab, mosque, mazaristan, religious education, jamaat, Gornja Lukavica